

Izet MIFTARI

**SHTETI SHQIPTAR NË KOHËN E VILHELM VIDIT (1914) -
KUSH QEVERISTE NË TË VËRTETË: PRINC VIDI,
KOMISIONI NDËRKOMBËTAR I KONTROLLIT APO
QEVERIA?!**

Abstrakt:

Njohja e Pavarësisë së Shtetit Shqiptar, por edhe të copëtuar, në Konferencën e Ambasadorëve në Londër më 1912-‘13, përveç të tjerash, solli një administrim ndërkombëtar të kohës në Shqipëri. Pushteti de facto dhe de juro gjendej në duart e Komisionit Ndërkombëtar të Kontrollit (KNK), derisa në krye të Shqipërisë u caktua një princ i huaj, e që ishte gjermani protestant, Vilhelm Vidi. 86 vjet më vonë, edhe me Kosovën pak a shumë ndodhi e njëjta situatë, ngase pas luftës çlirimtare dhe bombardimeve të NATO-së këtu vendoset KFOR-i (Forca Ushtarake e NATO-s në Kosovë) dhe Administrimi Ndërkombëtar, i njohur si UNMIK (Misioni i Përkohshëm i Kombeve të Bashkuara në Kosovë). Prania ushtarake dhe civile ndërkombëtare në Kosovë ishte vendosur në bazë të rezolutës 1244, të miratuar në Këshillin e Sigurimit të OKB-së, më 10 qershor 1999. Bazuar në analizat e detajuar dhe krahasimet e bëra, kam parë shumë ngjashmëri të theksuara në këto dy raste, si të Shqipërisë më 1914, ashtu edhe të Kosovës më 1999-2008. Prandaj, përmes kësaj punimi shkencor, do të paraqes disa pika krahasimore mes pushtetit të KNK-së që ishte në Shqipëri, dhe atij të UNMIK-ut, që ishte në Kosovë. Kështu, nëse krahasojmë administratën e UNMIK-ut me administratën e gjashtë Fuqive të Europës në Shqipëri, shumë lehtë kuptojmë se ka shumë konkordanca mes tyre. Kështu, pika një

(1) e vendimit të 29 korrikut 1913 thotë se Princi i Shqipërisë do të zgjidhet nga Fuqitë e Mëdha. Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së për Kosovën zgjidhej nga Këshilli i Sigurimit, me propozimin e Fuqive të Mëdha. Princi në Shqipëri kishte kompetenca të mëdha. Administratori i UNMIK-ut në Kosovë ka qenë personaliteti kryesor i pushtetit në Kosovë. Sipas pikës dy (2) të vendimit të 29 korrikut 1913, lidhjet midis Perandorisë Osmane dhe Shqipërisë përjashtohen. Sipas rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit, administrimin e Kosovës nuk do ta ketë më Serbia, por do ta marrë OKB-ja.

Fjalët kyç: Shqipëri, Kosovë, 1914, 1999-2008, UNMIK, NATO, OKB, KNK, Vilhelm Vidi.

Njohja e Pavarësisë së Shtetit Shqiptar, por të copëtuar, në Konferencën e Ambasadorëve në Londër më 1912-'13, përveç të tjerash, solli një administrim ndërkombëtar të kohës në Shqipëri. Pushteti *de facto* dhe *de juro* gjendej në duart e Komisionit Ndërkombëtar të Kontrollit (KNK), derisa në krye të Shqipërisë u caktua një princ i huaj e që ishte gjermani protestant, Vilhelm Vidi. Prandaj, pas Shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë në Vlorë më 28 nëntor 1912, si dhe për shkak të shumë çështjeve të ndërlikuara që dolën si pasojë e luftërave ballkanike më 1912-1913, Fuqitë e Mëdha organizuan Konferencën e Ambasadorëve në Londër, e cila i zhvilloi punimet nga fundi i dhjetorit 1912 e deri në fillim të gushtit 1913. Çështja shqiptare gjatë punimeve të kësaj Konference u diskutua në tri rrafshë: 1. Statusi i Shqipërisë, 2. Organizimi i saj i brendshëm dhe 3. Çështja e kufijve.¹

Edhe pse Konferenca në fillim të punimeve nuk e njohu pavarësinë, por njohu autonominë e Shqipërisë nën sundimin e sulltanit dhe nën garancinë e gjashtë Fuqive të Mëdha, më vonë u

¹ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Historia e Popullit Shqiptar III - Periudha e pavarësisë 28 nëntor - 7 prill 1939*, Tiranë 2007, 18-19.

kuptua se çfarëdolloj lidhjeje e Shqipërisë me Perandorinë Osmane ishte e pamundur. Prandaj më 29 korrik 1913 u njoh zyrtarisht Pavarësia e Shqipërisë nën garancinë dhe mbikëqyrjen e Fuqive të Mëdha. Megjithatë edhe akti zyrtar i njohjes së pavarësisë, në bazë të pikave të përmbajtjes së saj, linte të kuptohej se Pavarësia e Shqipërisë ishte e kufizuar. Vendimi i 29 korrikut 1913 kishte 11 pika, nga të cilat po paraqesim disa prej tyre, që shprehnin më shumë thelbin e atij vendimi:

1. Shqipëria formohet si një principatë autonome, sovrane dhe trashëgimore (...) nën garancinë e gjashtë Fuqive. Princi do të caktohet nga gjashtë Fuqitë.
2. Çdo lidhje sovraniteti midis Perandorisë Osmane dhe Shqipërisë përjashtohet.
3. Shqipëria shpallet asnjansë; asnjansia e saj garantohet nga gjashtë Fuqitë.
4. Kontrolli i administratës civile dhe i financave të Shqipërisë i besohet një Komisioni Ndërkombëtar të përbërë nga delegatët e të gjashtë Fuqive dhe nga një delegat i Shqipërisë.
5. Kompetencat e këtij Komisioni do të zgjasin 10 vjet dhe mund të përtërihen në rast nevojë.
6. Qetësia dhe rendi publik do të sigurohen nga një xhandarmëri e organizuar ndërkombëtarisht. Ky organizim do t'u besohet oficerëve të huaj, që do të kenë në duart e tyre komandën eprore dhe efektive të xhandarmërisë.
7. Këta oficerë do të zgjidhen në radhët e ushtrisë suedeze.
8. Misioni i oficerëve instruktorë të huaj nuk duhet të cenojë as uniformën e shërbimit, as marrjen në punë të oficerëve, nënoficerëve dhe xhandarëve vendas.²

² Izet Miftari, *Shqiptarët përballë invazionit pansllavist (shekulli XIX - 1913)*, Vushtri 2013, 190-191.

Siç shihet, Konferenca nuk e njohu Qeverinë e Përkohshme të Ismail Qemalit, por vendosi që administrimin e shtetit të posakrijuar shqiptar ta merrnin vetë në duar Fuqitë e Mëdha.

Çka ishte në të vërtetë Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit (KNK)?!

Ky organ ishte krijuar me vendim të Konferencës së Ambasadorëve në Londër, më 29 korrik 1913, kur edhe ishte njohur pavarësia e shtetit shqiptar nga Fuqitë e Mëdha të kohës (Anglia, Franca, Austro-Hungaria, Gjermania, Italia dhe Rusia). KNK-ja kishte për detyrë apo qëllim të bënte organizimin e brendshëm të Shqipërisë. Në këtë Komision merrnin pjesë me nga një delegat apo përfaqësues të gjashtë (6) Fuqitë e Mëdha dhe një (1) përfaqësues ishte nga shteti shqiptar.³ Prandaj, përkundër se ekzistonte Qeveria e Ismail Qemalit, e formuar menjëherë pas Shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë, Fuqitë e Mëdha, përmes KNK-së, *de facto* e morën vetë në dorë pushtetin.

Sipas dokumentacionit që kemi, seanca e parë e KNK-së ishte mbajtur më 16 tetor 1913, dhe nga procesverbali i kësaj seance kuptojmë se selia e KNK-së ishte në Vlorë, në konakun e bashkisë, dhe kishte këtë përbërje:

1. Dr. Vinkel (Winckel) - përfaqësues i Gjermanisë;
2. Petroviq - përfaqësues i Austro-Hungarisë;
3. Krajevski - përfaqësues i Francës;
4. Lamb - përfaqësues i Britanisë së Madhe;
5. Leoni - përfaqësues i Italisë, dhe
6. Patriajevi - përfaqësues i Rusisë.⁴

Në seancën e nëntë, më 31 tetor 1913, KNK-ja kishte emëruar Myfit Bej Libohovën, anëtarin e saj të shtatë nga radhët e Shqipërisë.⁵ Në të

³ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Fjalor Enciklopedik Shqiptar*, Vëllimi i dytë (H - M), Tiranë 2008, 1230.

⁴ Arben Puto, *Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare të periudhës së imperializmit II*, Tiranë 1987, 429.

⁵ Po aty.

vërtetë, me këtë caktim të KNK-së nuk ishte pajtuar Ismail Qemali, i cili kishte propozuar Luigj Gurakuqin në atë post.⁶

Vendosja e KNK-së në Vlorë, me gjasë, nuk ishte e rastësishme, ngase aty e kishte selinë edhe Qeveria e Përkohshme e shtetit shqiptar. KNK-ja, në të vërtetë, veçoi në kundërshtim me misionin që i ishte ngarkuar sipas vendimit të Konferencës së Ambasadorëve në Londër, e që kishte për detyrë:

1. Të hartonte një projekt të hollësishëm për të gjithë degët e administratës së Shqipërisë.
2. Të mbikëqyrte funksionimin e “autoriteteve indogjene ekzistuese”, derisa të emërohej princi dhe të krijohet qeveria e përkohshme.⁷

Pra, KNK-ja ishte pushtet ekzekutiv i dërguar nga gjashtë Fuqitë e Mëdha, dhe kishte mandat 10-vjeçar, ku mandati mund të zgjatej në rast nevojë.⁸ Kështu posa erdhi në Shqipëri, përkatësisht në Vlorë, në tetor 1913, KNK-ja veçoi shumë më shumë si organ pushteti sesa si organ kontrolli apo mbikëqyrësi. Nga procesverbalet e mbledhjeve të KNK-së, që janë 79 sosh, shohim se KNK-ja ndërhyri brutalisht në punët e Qeverisë së Përkohshme të Vlorës, duke e penguar e minuar maksimalisht, derisa e detyruan Ismail Qemalin të japë dorëheqje më 22 janar 1914. Andaj nga fundi i janarit e deri në mars 1914, kur në Shqipëri erdhi Princ Vidi, thuhet pushteti ishte në duart e KNK-së. Shkeli “paanësinë” e shpallur ndaj pushteteve vendore dhe personaliteteve me ndikim, duke favorizuar haptas Esat pashë Toptanin, të cilin e kishin caktuar si kryetar të delegacionit për të shkuar në Gjermani dhe për t’ia vendosur kurorën princit të Shqipërisë, Vilhelm Vidi.⁹ Duhet thënë se Vidi ishte propozuar nga Austria e Italia si Princ i Shqipërisë, e që ishin pajtuar edhe shtetet e tjera të mëdha.¹⁰

⁶ ASHSH, *Historia e Popullit Shqiptar III*, 54.

⁷ Po aty.

⁸ Harallamb Kota, *Koço Kota - Për një Shqipëri Oksidentale*, Tiranë 2017, 157.

⁹ Po aty.

¹⁰ Mentor Hasani, *Rrethanat socio-ekonomike në Shqipëri 1912-1939*, Instituti i Historisë, Prishtinë 2023, 94.

Për fuqinë e pushtetit që kishte KNK-ja po paraqesim një rast, të cilin e përshkruan në kujtimet e tij Eqrem Bej Vlora, sipas të cilit i ati i tij, Syrja Bej Vlora, u vu në dijeni për një komplot, me qëllim që të sjellin në krye të Shqipërisë si princ Beqir Grebenenë. Andaj, Syrja Bej Vlora njoftoi KNK-në për këtë komplot. Kështu, anëtarët e KNK-së njoftuan qeveritë e tyre përkatëse dhe urdhëruan oficerët holandezë të arrestojnë çdo udhëtar që do të zbriste nga “Llojdi” më 7 janar 1914. Ndërkohë, Beqir Grebeneja me gjashtë oficerë të tjerë, sapo zbritën nga anija, kërkuan të dërgoheshin menjëherë¹¹ tek Ismail Qemali. Por ata u arrestuan dhe të tjerët nuk u lejuan të zbrisnin në breg. Ndërsa “Ljodji” mori udhëzime nga konsullata që t’i kthenin ushtarët për Trieste, dhe që andej për në Stamboll.¹²

Gjykuar nga të dhënat e studiuesit Nicola Guy, duket se Ismail Qemali synohej të paraqitej sikur ai kishte pranuar që turqit të sillnin armë në Shqipëri (nën sovranitetin osman), që në këmbim të pranimit të Izet Pashës si princ të Shqipërisë, do të rimernte ato krahina që Konferenca e Ambasadorëve ia kishte dhënë Serbisë, Greqisë dhe Malit të Zi. Por *Foreign Office* (Ministria e Jashtme e Anglisë) arriti në përfundimin, se ky ishte më tepër një komplot për të futur në gracë Ismail Qemalin. Kështu, ky rast, megjithatë, kishte shërbyer si pretekst për të ulur besueshmërinë e Qemalit, ashtu siç kishin llogaritur kundërshtarët e tij.¹³

Pas këtij komploti, Ismail Qemali u detyrua të japë dorëheqjen më 22 janar 1914, duke e lëshuar qeverinë në duar të KNK-së dhe u largua.¹⁴ Para dorëheqjes, Ismail Qemali i adresoi KNK-së dy kërkesa: 1. Unifikimin e administratës shqiptare dhe 2. Mosnjohjen e Qeverisë së Esat pashë Toptanit.¹⁵ Sipas studiuesit Guy, Ismail Qemali theksonte se dhuna që bënte kërdrinë në Shqipëri, mund të merrte fund

¹¹ Elena Kocaqi, *Shqipëria dhe Fuqitë e Mëdha*, Tiranë 2019, 331.

¹² H. Kota, *Koço Kota - Për një Shqipëri...*, 158.

¹³ Nicola Guy, *Lindja e Shqipërisë*, Tiranë 2012, 91.

¹⁴ Eqrem Bej Vlora, *Kujtimet 1885-1925*, Tiranë, 356.

¹⁵ H. Kota, *Koço Kota - Për një Shqipëri...*, 158.

vetëm nëpërmjet emërimit të një monarku¹⁶. Ndërkohë, Esat pashë Toptani pranoi të japë dorëheqjen me dy kushte: 1. Të pranohet Durrësi si kryeqytet i Shqipërisë dhe 2. Në kabinetin e qeverisë së ardhshme që do të formohet nga Princ Vidi, ai të caktohet ministër i Brendshëm dhe i Luftës. Këto dy kërkesa të Esatit i pranoi KNK-ja.¹⁷ Në rrethana të tilla, Ismail Qemali dha dorëheqjen dhe u largua nga Shqipëria për në Nisë të Francës, me ç'rast nuk u kthye më kurrë në atdhe.¹⁸

Në lidhje me dorëheqjen e Ismail Qemalit, studiuesi Arben Puto shkruan: “Me aktin e largimit të Ismail Qemalit dhe të Qeverisë së tij nga skena politike, vepra e krijimit të Shtetit Shqiptar mbi themelet kombëtare merrte goditjen përfundimtare. Kjo shënonte padyshim një etapë të re edhe në veprimtarinë e KNK-së. Tani më tepër se kurrë, KNK-ja nga një organ në thelb kontrollin, siç ishte konceptuar në Konferencën e Ambasadorëve, kthehej në një organ pushteti të mirëfilltë. Komisionit (KNK) të Fuqive të Mëdha i ra kështu të kryente funksionet qeveritare deri me ardhjen e Vedit dhe në formimin e qeverisë mbrojtëse, pra për një periudhë dymujore”.¹⁹ Prandaj krejt administrata e vendit i ishte besuar KNK-së. Për këtë, ministri i Jashtëm i Austro-Hungarisë, Bercholdi, ia kishte bërë të qartë ambasadorit francez në Vjenë, Dumaine, se Vjena e pranonte marrjen e pushtetit nga KNK-ja si një masë e përkohshme, deri në mbërritjen në Shqipëri të princit të caktuar.

Kështu, nga 22 janari deri më 7 mars 1914, Shqipëria u qeveris nga KNK-ja. Në këtë periudhë 44-ditore të qeverisjes së Shqipërisë nga KNK-ja, çështjet ekonomike, shoqërore e sidomos ato arsimore ishin tërësisht jashtë vëmendjes. Me një fjalë, KNK-ja kontrollonte administratën civile, financat, si dhe hartimin e projekteve të

¹⁶ N. Guy, *Lindja e Shqipërisë...*, 88.

¹⁷ H. Kota, *Koço Kota - Për një Shqipëri...*, 158; Arben Puto, *Historia diplomatike e çështjes shqiptare*, Tiranë 2003, 197.

¹⁸ N. Guy, *Lindja e Shqipërisë...*, 91.

¹⁹ A. Puto, *Historia diplomatike...*, 195-196.

hollësishme për organizmin e të gjitha degëve të administratës në Shqipëri.²⁰

Megjithatë, KNK-ja gjatë periudhës janar-mars 1914 ishte fokusuar edhe në përgatitjen dhe hartimin e Statutit Organik të Shqipërisë, që ishte miratuar më 10 prill 1914.²¹ Ky statut në të vërtetë ishte akti më i lartë juridik i Shqipërisë në atë kohë. Ndonëse në Shqipëri kishte ardhur Princ Vidi dhe ishte zgjedhur qeveria me në krye Turhan pashë Përmetin, sikurse Konferenca e Ambasadorëve, edhe në KNK-ja ishte arenë në të cilën reflektoheshin shumë interesat e Fuqive të Mëdha, pra bëhej një garë e madhe mes shteteve të Antantës dhe Bllokut Qendror për dominim.

86 vite më vonë, edhe me Kosovën pak a shumë ndodhi e njëjta situatë, ngase pas luftës çlirimtare dhe bombardimeve të NATO-së, në qershor 1999 vendoset KFOR-i (Forca Ushtarake e NATO-së në Kosovë) dhe Administrimi Ndërkombëtar, i njohur si UNMIK-u (Misioni i Përkohshëm i Kombeve të Bashkuara në Kosovë). Prania ushtarake dhe civile ndërkombëtare në Kosovë ishte vendosur në bazë të rezolutës 1244, të miratuar në Këshillin e Sigurimit të OKB-së, më 10 qershor 1999.²²

Prandaj, nëse krahasojmë administratën e UNMIK-ut në Kosovë (1999-2008), me administratën e gjashtë Fuqive të Europës në Shqipëri pas njohjes së pavarësisë (1913-1914), shihet se ka shumë konkordanca mes tyre. Pika një e vendimit të 29 korrikut 1913 thotë se Princi i Shqipërisë do të zgjidhet nga Fuqitë e Mëdha. Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së për Kosovë, caktohej (caktohet edhe sot formalisht) nga Këshilli i Sigurimit me propozimin e Fuqive të Mëdha. Princi në Shqipëri kishte kompetenca të mëdha. Kryeadministratori i UNMIK-ut në Kosovë ka qenë alfa dhe omega e pushtetit në Kosovë.

²⁰ Po aty, 158-161.

²¹ ASHSH, *Fjalor Enciklopedik Shqiptar* - Vëllimi 2, 1230.

²² Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, *Kosova - Vështrim monografik*, Prishtinë 2011, 278.

Sipas pikës dy, të vendimit të 29 korrikut 1913, lidhjet midis Perandorisë Osmane dhe Shqipërisë përjashtohen. Sipas rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit, administrimin e Kosovës nuk do ta ketë më Serbia (edhe pse *de juro* kjo rezolutë njeh sovranitetin juridik të Serbisë mbi Kosovën), por do ta merrte OKB-ja. Pika tre e vendimit në fjalë thotë se Shqipërinë do ta garantojnë gjashtë Fuqitë e Mëdha. Ndërkaq, tërësinë territoriale të Kosovës e sigurojnë forcat ushtarake të NATO-s. Edhe pika e katërt (shih më lart) ka konkordanca të theksuara me administrimin e UNMIK-ut në Kosovë. Disa vite rresht, edhe pse ekzistonin institucionet e Kosovës, të dala nga zgjedhjet demokratike, kontrollin e administratës civile dhe të financave e kishte UNMIK-u, përkatësisht shtyllat II dhe IV e UNMIK-ut.²³

Në pikën pesë të vendimit të 29 korrikut 1913 thuhet se kompetencat e Komisionit Ndërkombëtar në Shqipëri do të zgjasin 10 vjet. Ndërsa në rezolutën 1244 thuhet se administrimi i Kosovës nga UNMIK-u do të zgjasë deri me zgjidhjen përfundimtare të statusit politik të saj. Duhet theksuar se Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit, që ka administruar Shqipërinë në vitet 1913-1914, ishte ekuivalent i UNMIK-t që administroi Kosovën (1999-2008). Por misioni i KNK-së në Shqipëri nuk zgjati 10 vjet, për arsye se filloi Lufta e Parë Botërore mes gjashtë Fuqive të Mëdha. Ndaj Shqipëria thuajse mbeti në mëshirën e fatit. Ndërsa në kohën në të cilën Kosova përjetoi administrimin ndërkombëtar të UNMIK-ut, nuk ka ndodhur ndonjë luftë e përmasave botërore. Pas Luftës së Dytë Botërore (1945) u formua Organizata e Kombeve të Bashkuara (OKB), e cila, sikurse Lidhja e Kombeve, kishte si qëllim ruajtjen e paqes në botë. Edhe OKB-ja, sikurse LK-ja, ka pasur pak sukses në këtë drejtim. Sikurse në Kosovë, ku për një kohë rendin dhe qetësinë e siguronin KFOR-i dhe policia e UNMIK-ut, edhe atëherë në Shqipëri atë e bënte një xhandarmëri e huaj ndërkombëtare (pika tetë e vendimit të 29 korrikut 1913). Polici i UNMIK-ut në Kosovë barte uniformën e shtetit të vet, edhe pse punonte në Kosovë, sikurse në Shqipëri më 1913-1914, ku

²³ ASHAK, *Kosova në vështrim monografik*, 279.

policët bartnin uniformat e shteteve të tyre (pika 10 e vendimit në fjalë).²⁴

“Anarkia” pushtetare në kohën e Princ Vedit

Me propozimin e Austro-Hungarisë dhe të Italisë dhe në marrëveshje midis gjashtë Fuqive të Mëdha, si princ i Shqipërisë, që në nëntor 1913, ishte caktuar gjermani Vilhelm Vidi.²⁵ Bazuar në marrëveshjen që kishte me Komisionin Ndërkombëtar të Kontrollit (KNK), Esat pashë Toptani më 21 shkurt 1914 i vuri Princ Vedit kurorën e Shqipërisë në Gjermani.²⁶

KNK-ja vendosi të shkonte në Durrës, me qëllim që t'i bënte pritje Vedit, i cili arriti më 7 mars 1914. Më 17 mars 1914, princ Vidi emëroi “Qeverinë Definitive”, me në krye Turhan pashë Përmetin.²⁷ Po ashtu, ai shpalli Durrësin si kryeqytet të Shqipërisë. Për këtë veprim të Vedit reagueshan banorët e jugut e të veriut, të cilët shpresonin se kryeqytet i vendit do të shpallej Korça (jug), respektivisht Shkodra (veri)²⁸. Megjithatë formalisht i kishte mbaruar mandati i qeverisjes, KNK-ja mbeti komponent i një qeverisjeje dualiste (Vidi dhe qeveria me KNK-në). Prandaj nuk ishte rastësi se gjatë kësaj periudhe të dypushtetit, trazirat në krahinat shqiptare rriteshin edhe më shumë. Kështu, Vidi që në fillim hasi në vështirësi të mëdha në konsolidimin e pushtetit në të gjitha krahinat e Shqipërisë.²⁹ Çështja ndërlikohej edhe më shumë, kur nga një pjesë e jugut të Shqipërisë forcat greke shkaktuan pengesa serioze për të shtrirë pushtetin. Pra, këtu po lindte një pushtet tjetër, ai i “Lëvizjes për Autonominë e Vorio-Epirit”. Kjo e ndërlikoi edhe më shumë çështjen në momentin e formimit të një

²⁴ I. Miftari, *Shqiptarët përballë invazionit...*, 191-192.

²⁵ M. Hasani, *Rrethanat socio-ekonomike...*, 94.

²⁶ A. Puto, *Historia diplomatike...*, 206.

²⁷ Po aty, 207.

²⁸ M. Hasani, *Rrethanat socio-ekonomike...*, 95-96.

²⁹ A. Puto, *Historia diplomatike...*, 209.

qeverie të përkohshme vorio-epirote në Gjirokastrë, me në krye J. Zografin.³⁰

Çështja e Vorio-Epirit ishte veçanërisht domethënëse për raportet që u vendosën midis Qeverisë së Princit dhe KNK-së. Kështu, përkundër që mendohej se gradualisht KNK-ja do të largohej nga Shqipëria, kjo nuk ndodhi. Në të vërtetë, përmes KNK-së vazhdoi ndeshja e interesave të kundërt të Fuqive të Mëdha. Blloku i Antantës, sidomos Franca, kërkonte që të zgjeroheshin kompetencat e KNK-së, dhe në kushtet e një dypushteti të pashpallur, KNK-ja ishte i destinuar të siguronte mbizotërim. Kjo qasje e Antantës u kundërshtua nga Austro-Hungaria dhe Italia, të cilat ishin të vendosura se realisht KNK-ja duhej të largohej gradualisht, dhe pushtetin ta merrte Vidi me qeverinë e tij. Në rrethana të tilla, qeveria e Vidit nuk do ta kishte fatin më të mirë, sesa fatin që pati Qeveria e Vlorës para saj.³¹

Përballë situatës së rënduar nga Lëvizja Vorio-Epirote, doli në pah se KNK-ja kishte pushtet pothuajse të barabartë me Vidin. Për këtë Vidi u detyrua që fatin e bisedimeve për Vorio-Epirin ta linte në duart e KNK-së. Ndaj për këtë çështje bisedimet u zhvilluan në Korfuz mes KNK-së dhe “qeverisë” së Zografit, ku edhe u nënshkrua “Protokolli i Korfuzit”. Në fakt, ky protokoll cenonte sovranitetin e Shqipërisë, sepse e kthente çështjen e krahinave të jugut në një problem ndërkombëtar.³²

Statuti Organik

Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit krahas sferave të tjera që kontrollonte shtetin e porsaformuar shqiptar, pas një përgatitjeje disamujore, më 10 prill 1914 kishte miratuar në Vlorë një nga aktet më të rëndësishme juridike, Statutin Organik të Shqipërisë, e hartuar sipas vendimeve të Konferencës së Ambasadorëve në Londër, më 29 korrik 1913. Ndaj një nga nismat më të rëndësishme të KNK-së ishte

³⁰ Po aty.

³¹ Po aty, 210-211.

³² Po aty, 212.

hartimi dhe miratimi i kushtetutës së parë të shtetit shqiptar.³³ Ky statut apo kjo kushtetutë e përcaktonte Shqipërinë principatë kushtetuese, sovranë dhe të trashëgueshme, nën garancinë e Fuqive të Mëdha, të cilat garantonin edhe tërësinë territoriale të Shqipërisë dhe paanësinë e saj.³⁴

Statuti Organik i Shqipërisë kishte 17 kapituj me 216 nene. Kapitujt e statutit në fjalë ishin:

1. Shqipëria dhe territori i saj;
2. Sovrani;
3. Popullsia;
4. Legjislacioni;
5. Organet e Qeverisë;
6. Administrata lokale;
7. Financat;
8. Punët botërore;
10. Drejtësia;
11. Kultet;
12. Arsimi publik
13. Prona tokësore;
14. Bujqësia, tregtia, industria
15. Posta, telegrafi, telefoni;
16. Marrëdhëniet e jashtëm, dhe
17. Konfliktet administrative.³⁵

Sipas Statutit Organik, Shqipëria në aspektin administrativ ndahej në shtatë prefektura: Shkodër, Elbasan, Dibër, Durrës, Berat, Korçë dhe Gjirokastrë. Gjuha zyrtare dhe e detyrueshme ishte gjuha shqipe.³⁶ Një nga çështjet më të ndërlikuara vazhdonte të ishin kompetencat e mëdha që kishte KNK-ja. Madje, në statut theksohej se KNK-ja do të ishte jo thjesht një organ kontrolli, por edhe bartësi

³³ M. Hasani, *Rrethanat socio-ekonomike...*, 96.

³⁴ ASHSH, *Historia e Popullit Shqiptar III*, 59.

³⁵ Arben Puto, *Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare...*, 572-601.

³⁶ ASHSH, *Historia e popullit shqiptar III*, 59.

kryesor i pushtetit në Shqipëri. Ai do të ishte organi më i lartë në të gjithë organizimin e shtetit dhe do të vendoste për të gjitha çështjet administrative, financiare etj.³⁷

Përtej kësaj, hartimi, përgatitja dhe miratimi i Statutit Organik, si akti më i lartë juridik i Shqipërisë, ka rëndësi të madhe juridike e historike, ngase me këtë vendoseshin edhe kornizat e para ligjore, administrative e shtetërore në shtetin shqiptar. Sipas vendimeve të Konferencës së Ambasadorëve në Londër (1912-1913), më shumë se gjysma e trojeve shqiptare mbeti jashtë shtetit shqiptar. Mirëpo edhe Shqipëria politike, me kufijtë e saj të caktuar e të cunguar në konferencën në fjalë, u ballafaqua me probleme të mëdha, sidomos me mënyrën e qeverisjes dhe konsolidimin e funksionalizmin e administratës shtetërore.

Pavarësisht faktit se ekzistonte Qeveria e Ismaili Qemalit, e formuar në Vlorë, menjëherë pas Shpalljes së Pavarësisë më 28 nëntor 1912, brenda elitës politike të kohës ekzistonte një rivalitet jo i vogël. Nga ana tjetër, Fuqitë e Mëdha nuk e njohën *de jure* qeverinë në fjalë, edhe pse kishte jo pak raste që shtetet e mëdha konsultoheshin e bashkëpunonin me Qeverinë e Vlorës. Por për arsye të shumë faktorëve, Fuqitë e Mëdha detyruan si Ismail Qemalin, ashtu edhe Esat pashë Toptanin, që të jepnin dorëheqje nga pozitat e tyre, duke ia kaluar pushtetin Komisionit Ndërkombëtar të Kontrollit (KNK), që ishte formuar sipas vendimeve të Konferencës në Londër. KNK-ja kishte ardhur në Shqipëri në tetor 1913 dhe ishte i përbërë prej shtatë (7) anëtarëve, ku secila nga gjashtë Fuqitë e Mëdha kishte një anëtar dhe shteti shqiptar një përfaqësues. Ndërkohë ishte caktuar edhe princi i Shqipërisë, që ishte gjermani Vilhelm Vidi. Ai kishte ardhur në Shqipëri më 7 mars 1914. Edhe pse KNK-ja do të duhej gradualisht të shuante qeverisjen e tij dhe tërë pushteti t'i kalonte Vedit, kjo nuk ndodhi realisht, sepse përmes KNK-së zhvillohej një garë mes dy blloqeve të kohës (Antantës dhe Bllokut Trepalësh) për dominim. Mirëpo kishte edhe dallime qenësore mes Italisë e Austro-Hungarisë,

³⁷ Po aty.

saqë veprimet e tyre kundërthënëse do të rezultonin me shumë pasoja më vonë për Shqipërinë.

Kështu, përkundër se në Shqipëri ishte një princ dhe një qeveri, si dhe një dokument zyrtar, që ishte Statuti Organik (një lloj kushtetute), shteti shqiptar u përball me paqëndrueshmëri të madhe të pushtetit, si dhe me një situatë shumë konfuze e delikate, deri në lëvizje që sollën pastaj protesta e trazira kundër Vedit. Në këtë situatë të rëndë e gjeti shtetin shqiptar edhe fillimi i Luftës së Parë Botërore. Në rrethana të tilla, pas gjashtë muajsh, në shtator 1914, Vidi u largua nga Shqipëria, dhe ashtu si Ismail Qemali, edhe ai nuk u kthye kurrë më në Shqipëri.

Si përfundim, mund të themi se gjatë periudhës së Vedit, Shqipëria u përball me shumë sfida, ngaqë kishte një amalgamë të theksuar pushteti, përkundër se *de juro* do të duhej që vendimet përfundimtare t'i merrte Princ Vidi, por kjo, në rrethanat e kohës, ishte në të vërtetë pamundur.